

Sándor Szilárd¹:

Néhány lelkigondozói szempont a türelem fogalmi megközelítéséhez

Some Pastoral Aspects about Approach of Toleration's Concept.

Toleration has many concepts. One of these concepts can be one of pastoral care. Why do we need this? You find an answer in "Some pastoral aspects about approach of toleration's concept". In pastoral care, we have to be open for different concepts even about toleration, because there are several different life stories and cases. This essay also includes my personal view for toleration that could be used in dialogs and meetings. For being able to dedicate this personal view, I am using the four-dimensional model about relations of humankind, of people, and of concepts. This approach is a challenge and at the same time – according to my experience – it is a helpful possibility. Challenge: how to be authentic and how to use the concept of toleration authentically and recognizing its colourful and multi-directional meaning? Possibility: because it gives chances for responsible and at the same time for a free "common ground" (what can be named after Buber "the place between" people who have met). The purpose of dialog looks forward to help finding own spiritual sources. The purpose of pastoral care is to lead the seeker to his or her sources. This common ground is where the dialog and meetings can happen between the helper and the helped. From this point of view, pastoral care is about being authentic with ourselves (who would live in pastoral care) with who is asking our help and of course with God. The model of contextual pastoral care has four dimensions. These dimensions are: facts, psychology, transactions, and relational ethics. The frames or aspects and of approach for toleration's concept can be read from its four dimensions. I learned about these four dimensions in a contextual treatment studying and experiencing the challenges and the possibilities, too. In this approach the helper has to learn about facts of whom he or she is helping in order to know something about the concept of his or her toleration. These facts are biological and all that is related to his or her life. According to facts' dimension, the question is what and how much help one received and gave in his relations in her or his own family. The question topic is: what does toleration mean in her or his life and how he or she deals in his or her gain – lose games? The second dimension searches the trust experiences in his or her life. This is related with the "temporary object". Experiences of rewards, pains, disappointments in expectations of her or his life are some aspects that can help in approaching the concept

¹ Doktorandusz, a BBTE Református Tanárképző Ekumene Doktori Iskolájában, email: unitariuspap@gmail.com

of toleration with who we talk. These aspects are about the life's experience sources. The third dimension searches for the concept of toleration in family and his or her relations of everyday life. The concept of toleration can be touched on the fields of relation of "I" and between family members and the world near him or her. Finally the fourth dimension of aspect in contextual approaching is the relational ethics. It is important to look after possibilities and after needs in the order to do in a correct way the giving and receiving. This balance of relationships is used by Böszörményi-Nagy Iván, whose name is related to contextual approach and therapy.

Keywords: toleration, fact, psychology, transactions, relational ethics

I. Lelkipozózi szemponok

I.1. Bevezetés

A türelem fogalmának a lelkipozózi megközelítése kihívás, de egyben lehetőség is. Egy olyan kihívás, amit a földi élet végességének a tudatában sosem lehet befejezni, de egyben egy olyan lehetőség is, mint amely új utakat tár fel a lelkipozózi szolgálatban. Tapasztalataink alapján nincs a türelemnek lezárt, végérvényes fogalmi meghatározása, hiszen ez a lelkipozózi eseteknek megfelelően és gyakran az adott helyzetben belül is változhat. Ez sokszor irányvesztést, tájékozatlanságot eredményezhet. Éppen ezért a lelkipozózinak egyre inkább szüksége van arra a segítségre (tudásra, képességre, tapasztalata stb.), amelylyel egy „használható”, vagy leginkább egy „hasznosítható” türelemfogalmat tudhat megközelíteni, amit önmaga is gyakorolhat és ápolhat a hiteles találkozás és párbeszéd segítése érdekében. Ezen a „használható, vagy hasznosítható türelem” kifejezésen, azt a fogalmi, (az adott helyzetben) gyakorolható türelemnek a megközelítését értjük, amely nem a „gyanús”,² hanem inkább az érthető, hiteles, valós vagy természetes jelzőkhöz közelít leginkább. Dolgozatunkban a türelem fogalmához a Böszörményi-Nagy Iván nevéhez fűződő terápiás irányzattal fémjelzett kontextuális vagy bizalomalapú lelkipozózi iskolának³ a négy kapcsolati valóság szemlélete (dimenziók) alapján közelítünk. Tehát a türelemnek nem a zárt („légmentes”) fogalmi meghatározása a célunk, hanem hogy ennek a fogalomnak a megközelítéséhez lelkipozózi szempontokat nyújtsunk! E lelkipozózi szempontok a figyelmet a tényekre, az ezekkel való lelki kapcsolatokra, a szűkebb és tágabb közösséggel való

² Hanneke MEULINK-KORF – Aat VAN RHIJN: *A harmadik – akivel nem számoltak*. Kolozsvár, 2009. 209–226.

³ KISS Gábor: *A felelősség motivációja*, in: [Http://reformatus.hu/mutat/a-felelotesseg-motivacioja/](http://reformatus.hu/mutat/a-felelotesseg-motivacioja/) (Utolsó megtekintés: 2018. 03. 14.)

viszonyokra-, valamint a méltányos emberi kapcsolatok ápolására irányítják. Úgy is mondhatnánk jelképesen, hogy ebben a szemléletben egyszerre „négy szemmel” látunk, „négy füllel” hallunk, „négyes” szemlélettel, érzékeléssel és megértéssel veszünk részt a találkozásokban és a párbeszédekben. A lelkigondozói szempont, azoknak a találkozásoknak és párbeszédeknek az elősegítését tartja szem előtt, amelyekre a türelem hiteles gyakorlásával kerül sor. Az ilyen párbeszéd során, a fogalmak életre kelnek, vagyis a cselekedetek irányába mutatnak. A cselekedetek gyakorlása során viszont (eltérő élettapasztalatok, életlehetőségek, szükségletek és más szempontok miatt is) a türelem fogalma többször is „gyanússá” vagy ismételten hiteltelenné válhat. Ez abból is adódhat, hogy ennek a fogalomnak is több értelmezési lehetősége van. Az értelmezési sokszínűséget ábrák segítségével szemléltetjük majd, amelyek rámutatnak azokra a szempontokra, amelyeken belül a türelem fogalmát közelítjük meg.

I.2. Mi a lelkigondozás?

A kérdést nem lehet kikerülni itt és most sem: mi a lelkigondozás? E kérdésfelvetés – jelen esetben a szempontok kijelölésekor – érkezhethet vertikális és horizontális irányból, de lehet ezeknek a találkozási pontjában is. A „mi” kérdőszó a dolgok alanyi természetére utal. Amikor a lelkigondozás alanyi voltára való rákérdezés alulról felfele vagy felülről lefele való irányból közelít, akkor az Isten és ember kapcsolatát tartja fontosnak. A horizontális irány az ember és ember kapcsolatára helyezi a fő hangsúlyt a segítő és a segítséget elfogadó szempontjai alapján. Végül: a horizontális és a vertikális találkozási pontban Isten színe előtt történik a segítő és a segített találkozása.⁴ Ennek során jön létre az a párbeszéd, mint amely a lelkigondozásnak igen fontos eszköze. A találkozás és a párbeszéd a lelkigondozásnak az igei természete (feltétele és lehetősége is egyben), mint ami megelőzi ennek először tárgyi,⁵ majd alanyi voltát. A találkozás és a párbeszéd szintén alanyi természetet öltenek magukra, viszont e fogalmak önmagukban hordozzák az alanyiságot megelőzően e tényt megteremtő igéknek a mozgató és teremtő erejét is. A találkozásban/kor történik, létrejön „valami” (alanyi dolog), akárcsak a párbeszédben. Mielőtt tehát a lelkigondozás alanyi voltának a válasza után kutatnánk, előtte ennek igei vonatkozásaira figyelünk. Tehát a „mi a lelkigondozás” kérdésfelvetésig vezető út is fontos számunkra, mint amelynek a feltétele és lehetősége a találkozás és a párbeszéd. Találkozáskor esélyt kapunk a segítő beszélgetésre. Segítő beszélgetés során pedig fogalmakat használunk és közelítünk meg. Amikor

⁴ NÉMETH Dávid: *Isten munkája és az ember lehetőségei a lelkigondozásban*, Budapest, 1993.

⁵ Gregory N. HAMILTON: *Tárgykapcsolat-elmélet a gyakorlatban*, Budapest, 1996; SZÉKELY Ilona: *Tárgykapcsolat-elmélet a családterápiában*, Budapest, 2003.

fogalmak megközelítésére vállalkozunk, akkor elkerülhetetlen, hogy e fogalmak életjeleire, életüzenetére figyelve episztemológiai, logikai, valamint filozófiai és teológiai sémákban is gondolkodjunk. Felvetett kérdésünkre – mi a lelkipozítás? – a válaszunk a következő: a lelkipozítás, hitünk szerint, Isten színe előtt történő, hiteles türelmes emberi találkozás és párbeszéd a lelki erőforrások feltárása érdekében. A lelkipozítás feltétele és lehetősége: a hiteles találkozás és párbeszéd. A lelkipozítás az „ego” és a „self” harmonikus viszonyát, valamint az egyénnek a Másokkal való viszonyainak a helyreállítását segíti, akikkel családi vagy életét meghatározó viszonyaiban megszakadt az egészséges kapcsolata. A lelkipozító – mint különálló személy – többirányú kapcsolatokban és elköteleződésben él. Sebezhetőségén, megszólíthatóságán keresztül tud segíteni a hozzá fordulóknak, ugyanakkor saját magával szemben is felelősége van. A bizalomalapú lelkipozítás alapján a lelkipozító nem tanácsadó, nem hitre segítő, hanem ő az a személy, aki vallását hitelesen gyakorolja. Kongruens magával, önazonosságát gyakorolja, önérvényesítésének megvannak a használható eszközei. Nem misszionál, nem térít, nem dogmatizál, nem moralizál, nem távolodik el Istentől. A lelkipozító nem zárja be felekezeti korlátok közé a szolgálatát, ugyanakkor megvan a lelki otthona (használható kerete), ahova visszavonulhat erőt meríteni. Megéli vallását, de ennek ellenére nem oda kívánja elkísérni a hozzá fordulót. A segítséget kérőnek a saját erőforrásainak a feltárásához nyújt támpontokat. A lelkipozítás olyan hiteles vallásgyakorlat, mint amely a más hitben otthont találó embertársainak is segítségére lehet. Felmerülhet a kérdés: amennyiben a lelkipozító nem a saját lelki erőforrásaihoz vezeti el azt, aki hozzá fordul, akkor ez a segítségnyújtás mennyire lehet hiteles? Erre rövid válaszunk a következő: amennyiben az őt megkereső emberrel való beszélgetésnek az lenne a célja, hogy a saját teológiai igazságaihoz vezesse el, annyiban ez külmiszió lenne. Csupán az azonos hitet vallók esetében lehetséges a lelkipozítás? A hiteles vallásgyakorlat nem sértő mások vallásos meggyőződésére, amennyiben a kölcsönös tisztelgeten alapszik, és amennyiben a cél a segítség maga! Azokban az emberi találkozásokban, ahol a lelkipozítás történik, ott a fő hangsúly a találkozáson és a párbeszédén, a kapcsolaton, pontosabban a „relacionális etikán” van. Tehát semmiképpen nem az egyirányú vagy az alá–fölerendelő viszony alapján határozzuk meg a lelkipozító helyét. Ez a legtöbb lelkipozítói iskola, valamint valláslélektani megközelítés esetében is így van.⁶ A találkozás hitelessége nemcsak az eltérő vallások hiteles megélésre vonatkozik. Jelenti még az adás és az elfogadás méltányosságának a felismerését, valamint az önazonosság és az önérvényesítés természetes megélését, felvállalását.⁷ Az „én” és a „te” a „más” és „az” különbségei

⁶ VOIGHT Vilmos: *A vallási élmény története*, Budapest, 2004.

⁷ Amy Van HEUSEN – Else-Marie Van Den EERENBEEMT: *A változó egyensúly. Böszörményi-Nagy Iván egyéni és családterápiás elmélete és módszere*, Budapest, 2001.

között való eligazodást,⁸ a lojalitás megélésének a hitelességét.⁹ A hiteles találkozáskor a lehetőségeik alapján megélhető szabadságban jön létre az a párbeszéd, ahol a fogalmak eszközök az erőforrások feltárására.

I.3. A fogalom mint a párbeszéd eszköze

A fogalom üzenete és jelentése az adott helyzettől, valamint a párbeszédben részt vevő (fogalom használói) közötti viszony alapján is változhat. Amennyiben ezek alapján nem töltik be a párbeszéd érdekében való eszközjellegüket, annyiban feleslegessé is válnak a lelkigondozás számára. Minden fogalomnak megvan a maga tudományos meghatározása,¹⁰ viszont ezek nem minden esetben fedik le a párbeszéd során azt az igényt, amit a párbeszéd követel meg a lelkigondozás során. A fogalmak a lelkigondozói beszélgetésben nem a tudományos meghatározások alapján alakítják a párbeszéd jellegét. A cél ugyanis nem a fogalmak minél tudományosabb használata. A cél az, hogy a fogalmak a párbeszéd eszközeiként hasznosnak bizonyuljanak a párbeszédre. Ilyen értelemben ugyanannak a fogalomnak lehet eltérő jelentése és üzenete. Ennek a jelentésnek és üzenetnek a befogadása vagy értelmezése is többféleképpen történhet, mint ahogy az erre adandó válasz is.¹¹ A fogalmak szerepét, értelmét a párbeszéd határozza meg, ami időközben változhat. Éppen ezért fontosabb a fogalmak megközelítése, mint ezek lezárt meghatározási sémái. Ezzel nem azt állítjuk, hogy a fogalmakat nem lehet „megfogni” a maguk valóságában (üzenetében, eleveenségükben, teremtő erejükben), hanem azt hangsúlyozzuk, hogy e lelkigondozói szemléletben nem ez az eszközünk. A fogalom – éppen úgy, mint annyi sok minden – változik, és ezért a lelkigondozás érdekében újabb és újabb megközelítésre van szükségünk.

I.4. A párbeszéd helye, alanya és tárgya

A párbeszéd alanyát és tárgyát a fogalmak hordozzák és határozzák meg. A lelkigondozás során fontos szempont a párbeszédben résztvevők „alanyi” (és nem tárgyi!) voltának a tudatosítása. Vagyis: nem „valamik”, hanem „valakik” találkoznak és beszélgetnek.

⁸ Martin BUBER: *Én és Te*, Budapest, 1991.

⁹ Catherine DUCOMMUN-NAGY: *Lojalitás erő, mely gúzsba köt vagy felszabadít*, Kolozsvár, 2014.

¹⁰ Marx W. WARTOFSKY: *A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai. Bevezetés a tudományfilozófiába*, Budapest, 1977. HORVÁTH György: *A tartalmas gondolkodás*, Budapest, 1984.

¹¹ Friendmann Schulz VON THUN: *A kommunikáció zavarai és feloldásuk. Általános kommunikációs pszichológia*, Budapest, 2012.

A párbeszéd helye az a „köztes tér”, ahol létrejön a találkozás, amit a párbeszédben résztvevők kölcsönös tisztelea biztosít. Mindezek mellett a találkozásnak és párbeszédnek sok előre nem látott kockázata is van. A párbeszéd „alanyai” a lelkipozó és a lelkipozott(ak). A lelkipozott(akk)al való párbeszédnek az a célja, hogy a lelkipozott(ak) azokkal kerüljön/jenek kapcsolatba, akikkel összetartozik/nak, és a kapcsolat(uk) megszakadt valami miatt.¹² E segítő beszélgetések során, nem a bűnnek a feltárása és az efölött ítélkező „igazságtétel” érvényesül, hanem a megszakadt emberi kapcsolatok „hasznos” találkozásainak az elősegítése. A lelkipozó a lehetőségek és a szükségletek szemszögéből készíti elő a párbeszédet, az Isten-teremtett emberről alkotott kép segítségével. (Az ember nem azonos az elkövetett bűnével, a családtagok összetartoznak, az ember belső igénye, hogy adjon, stb.) A párbeszéd reménység szerint folytatódik majd a hozzátartozók között, ha szükséges, még a lelkipozó jelenlétében.¹³ Ennek a tárgya az, amire lehetőség van, és ami szükséges a párbeszéd érdekében. A tárgy és ennek az értelmezése kimondottan a párbeszéd érdekében fontos. Amikor a párbeszéd tárgya a türelem, akkor a kapcsolati nehézségek őszinte beszélgetése tárul fel. Ezáltal közelebb kerülnek a beszélgetőtársak egymáshoz, vagyis hitelesen, jobban átadják önmagukat egymásnak, és fogadják el egymást. A fő cél azonban azoknak a találkozásnak az elősegítése, amikor már nincs szükség a lelkipozózi jelenlétre a hozzátartozók közötti hiteles párbeszéd érdekében.¹⁴

I.5. Párbeszéd a négy „kapcsolati valóság” keretei között

Mi, lelkipozók élő és megtapasztalt bizalommal hiszünk az isteni szeretet igazságosságában, amely sokszor felfoghatatlan, máskor érthetetlen, de ennek ellenére meggyőződésünk, hogy mindannyiunk javát szolgálja. A lelkipozás a megtapasztalt bizalom alapuló meggyőződéssel történik. A kontextuális terápiát bizalomalapú terápiának is nevezik. E bizalom az alapja a hiteles párbeszédnek is, amely gyógyítja a megszakadt kapcsolatokat. A párbeszéd eszköze a fogalom, amely magában hordozza az alanyi, tárgyi és kapcsolati valóságot is. A kapcsolati valóság ismérvei a következők: tények, pszichológia, rendszerszemlélet és relacionális etika. Tények: biológiai valóság (gondolunk itt a családfára is), élettér, életkörülmények. Pszichológia: terápiák, melyek az embert segítik.

¹² BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván – Barbara R. KRASNER: *Kapcsolatok kiegyensúlyozásának dialógusa*, Budapest, 2001.

¹³ May MICHEIENSEN – Wim VAN MULLINGEN: *Összetartozásban a kontextuális segítségéről*, Kolozsvár, 2010. Edwin H. FRIEDMAN: *Nemzedékről nemzedékre*, Kolozsvár, 2008.

¹⁴ KISS Jenő – Hanneke MEULINK-KORF – Annete MELZER: *Megmáshíthatlan jogigény. Betekintés a kontextuális lelkipozásba és segítségbe*, Kolozsvár, 2013.

(Böszörményi-Nagy Iván a különböző pszichológiai iskolák mellett, a tárgykapcsolat-elmélet¹⁵ gyakorlati hasznára helyezte a hangsúlyt.) Rendszerszemlélet: az egyén kötődik, eltávolodik vagy összekapcsolódik a családtagjaival/-hoz/-tól és a számára fontos más meghatározó emberekkel/-hez/-től. Kapcsolati etika: nem az etikai normák abszolútumaiból indulunk ki, hanem a méltányosság és igazságosság elve „méri” az emberi kapcsolatokat egy „főkönyv” alapján, amit egy „belső ítélőbíró” jegyez fel. Ezt csak azok (a családtagok) tudhatják, érthetik, ismerhetik, akik ebben élnek, részesei a tényeknek, és ezekkel lelki kapcsolódásban vannak, akárcsak az annak a (szűkebb és tágabb) rendszernek, amelynek maguk is részei. Ez más kívülálló (a lelkigondozó számára is!) örök titok. Nem ezeknek a titkoknak a feltárása a cél, mert nem az ok-okozati elv alapján szemlélődünk. A „tényeket”, a „rendszert” az adok és a kapok méltányosságát kívülről vizsgálja, ahol lehet egy „hiba”, egy elakadás. Ezt csak azok képesek helyreállítani, akik ez élő kapcsolati rendszernek a részei. A lelkigondozó e titkokról való nemtudásával is nyújthat segítséget. A segítség: a méltányos és igazságos emberi találkozások érdekében való párbeszéd elindítása. Ezáltal az egyének saját kapcsolati valóságukban találnak rá lelki erőforrásaikra. E lelkigondozói iskolának a mássága abból is adódik, hogy a kapcsolati valóságból indul ki, és erre épít. E négyes keretben segítjük hozzá a családtagokat a saját lelki erőforrásaikhoz, amit csak ők ismerhetnek. Hiteles találkozások és párbeszéd során megerősödik a kapcsolatuk mindazokkal, akikkel együvé tartoznak.

II. A fogalmi megközelítés keretei

II.1. A türelem fogalmának erkölcsi vonatkozásai

Az erkölcsi kérdésfelvetés kikerülhetetlen. A türelem fogalma ugyanis paradox és egymásnak ellentmondó is lehet. Mindenekelőtt fontos meglátni, hogy mi a kiindulási alapunk, ugyanis több irányból elemezhetjük magának a türelemnek az erkölcsi vonatkozásait is. Amikor a valamihez vagy valakihez való viszonyítási alap kerül előtérbe, akkor más eredményre jutunk, mint például amikor a türelem fogalmának a szerkezete alapján közelítünk. Megint más a fogalmi keret, amikor a türelem gyakorlásához szükséges erőforrásokra kérdezzük rá. A türelem lehet a gyengeség jele, a beletörődésé, a lemondásé

¹⁵ FLASKAY Gábor: *Függőség, tárgykapcsolat, viszontáttétel*, Budapest, 1994.

vagy a hatalomgyakorlásé, vagyis az elnyomásé is – és a sor ezzel még nem zárult le. Az erkölcsi kérdések rendjén a politikai, filozófiai vonatkozásokat is érdemes szem előtt tartani. Ennek igen gazdag irodalma van, ami az erkölcsi kérdések rendjén segítségünkre lehet.¹⁶ E fogalmi megközelítések rövid ismertetésére sem vállalkozhat e rövid dolgozat. Jelen dolgozatban a türelem fogalmához relacionális (kapcsolati) etika¹⁷ szempontjai alapján közelítünk.

II.2. A türelem kapcsolati keretei és határai

A türelem jelenti az én önmagához való viszonyának azon természetét is, amikor az egyén elvisel valami olyan nehézséget, amit önmaga számára okozott, és amit hordoznia kell. Ez a türelem valami nehézségnek az elhordozása, mint aminek lehetnek olyan határai, amit az egyén az adott helyzetben nem érzékel, és lassan felszámolja erőtartálékait. Ez érvényes arra az esetre is, amikor nem saját maga okozta a nehézségeket, hanem valaki más vagy helyzet „adta” neki e nehézségeket, amelyeket hordoz. A türelem semmiképpen nem jelenti a harmonikus kapcsolatot, hanem egy olyan viszonyt, ahol a nehézségek elhordozáshoz lennie kell valami olyan meggyőző érvtnek, vagy kilátásba helyezett jutalomnak, ami miatt a türelem felvállalható, vagy gyakorolható.¹⁸

¹⁶ Rainer FORST: *Toleration in Conflict*, Cambridge, 2016; Preston KING: *Toleration*, London, 1998; Richard H. DEES: *Trust and Toleration*, London, 2014; Graham N. STANTON – Guy G. STROUSMA: *Tolerance and Intolerance in Early Judaism and Christianity*, Cambridge, 1998; Joseph Cardinal RAITZINGER: *Truth and Tolerance*, San Francisco, 2004; Michael WALTZER: *On Toleration*, London, 1997; Cerson MORENO-RIANO: *Tolerance in the Twenty-First Century*, Lexington Books, 2006. Susan MENDUS – David EDWARDS: *On Toleration*, Oxford, 1987; Jhon HURTON – Susan MENDUS: *Aspects of Toleration*, New York, 1985; Henry KAMEN: *The Rise of Toleration*, World University Library, 1967; Costin NICOLESCU (pref.): *Zeul toleranței și descreștinarea creștinismului*. București, 2009; D. A. CARSON: *The Intolerance of Tolerance*, Cambridge, 2012; Robert ERLEWINE: *Monotheism and Tolerance*, Indiana Press University, 2012.

¹⁷ SÁNDOR Szilárd: *Normatív és etikai szemléletek (A szentség szabadsága, avagy a szabadság szentsége)*, in: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Reformata Transylvania*, 59/1–2, 2014. 99–118.

¹⁸ Peter BALINT: *Respecting Toleration*, Oxford, 2017; Anna Elisabetta GALEOTTI: *Toleration as Recognition*, Cambridge, 2002.

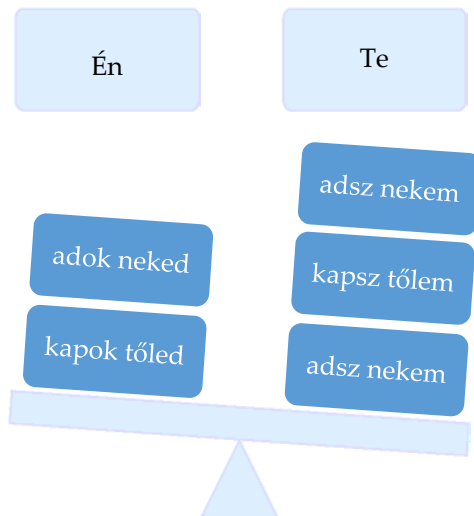
III. A türelem fogalmának a megközelítése a négy kapcsolati valóság keretei között

III.1. A türelem tények alapján történő megközelítése

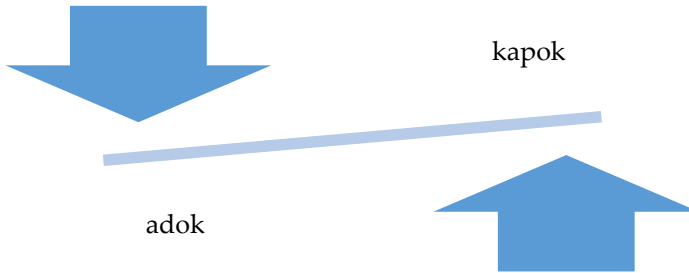
A türelem egyik lehetséges tényszerű megközelítése az én és a te közötti adás és elfogadás viszonya alapján történik. Az adás és az elfogadás mérlege sosem lehet mozduatlan, mert a kapcsolatok folyamán ezeknek az iránya állandóan változik. Ahogy a mérleg nyelve mozduatlanná válik, akkor a kapcsolat megszakad. Az adás és elfogadás tényét a szükségletek és a lehetőségek határozzák meg. A harmonikus, hiteles adásnak az a feltétele, hogy lehetősége legyen az adásra annak, aki ad anélkül, hogy önmagát károsítaná meg az adással. A helyes elfogadás pedig az, amikor azt fogadja el az ember, amire valóban szüksége van. Van még egy fontos szempont: az elfogadás önmagában adás is, hiszen csak az tud adni, akitől elfogadnak. A fenti ideális esetekben nincs szükség türelemre. Az emberi kapcsolatok viszont nem ideálisak, legalább is nem abban az értelemben, hogy ezek önmagukban mint „perpetuum mobile” működjenek. A türelemre szükség van ezeknek a rendezésekor („mérlegelésekor”, vagyis az adás és elfogadás gyakorlásával) mintegy ezek ápolásakor. Az adás és elfogadás törvénye itt nem az „adok, hogy adj”, hanem az „adok, mert nekem is adatott”-elv. Megközelítési szempontjaink alapján nehézségeknek elhordozása nélkül nincs türelem. A türelem a kapcsolatok rendjén, ugyanis mint a nehézségek elhordozása jelenik meg. Mi ez a nehézség? A nehézség: önkárosítóan adni vagy elfogadni. Nehézség: az adást és az elfogadást akadályozó tényezők, viszonyulások, lehetőségek, szükségletek. Nehézség: minden dolog, ami a kapcsolatot próbára teszi, és ennek megszakadását kilátásba helyezi valamely jogos igény miatt. A türelem ezt a jogos igényt tudomásul veszi, viszont ezt egy magasabb rendű igazságosságnak, méltányosságnak rendeli alá, mint amely magasabb erkölcsi érvek alapján fogadja – paradox módon – a nehézségek elhordozását. A „mennyit bír el egy kapcsolat?” kérdés a nehézségeknek az elhordozására, elbírására vonatkozó kérdésselvetés. Az „én” és a „te” között lejátszódó igazságtalanságok nehézségei ellenére mégis fennmaradhat a kapcsolat. Ezesetben mint átmeneti jelenség jelenik meg a türelem mint kapcsolati forma bizonyos kereteken belül. A türelem nem lehet a kapcsolatban részt vevők természetes viszonyulási formájának a végső célja, hacsak ezt nem egy közös cél megvalósítása érdekében, mint közös áldozatot hoznak meg a kölcsönösség és a közös érdekek elvei alapján a résztvevők. Ezesetben elsősorban nem egymással szemben, hanem egy közös cél érdekében, közösen gyakorolják a türelmet. A kapcsolatok mérlegén a türelem ténye az adás és az elfogadás súlyainak „mérlegelésével” válik érzékelhetővé. Ez nemcsak az „én” és a „te” közötti kapcsolat során történik. Ugyanez

játszódik le az egyén, vagyis az én belső mérlegén is, ahol az adás és az elfogadás belső állapotára mutat. Itt az én és a külvilág közötti kapcsolati valóság tényeiről van szó: megnyit, mit, hogyan, mikor, meddig stb. adott és fogadott el az „én” a külvilágnak/tól (ami lehet a „te”, „más”, „az”, „ő” irányultságú is). Az én lelki egyensúlyának megőrzése érdekében fontos, hogy az adás és az elfogadás a lehetőségek és a szükségletek alapján történjen: azt és annyit adjon, amire lehetősége van, és azt fogadja el, amire szüksége van. A tények azok a mutatók – ez esetben – amit az „én” adhat és elfogadhat. Ez pedig összefüggésben van az egyén biológiai felépítésével, neveltetésével, társadalmi helyzetével, kapcsolatainak a rendszerével, mint amely keretek között él. A türelem fogalmának a lelkigondozói szempontjai alapján történő megközelítése tehát e tényekkel is számol, anélkül hogy e tényeket mint az egyént valamilyen sémába besorolná, vagy egy olyan zárt rendszerben szemlélné, mint ahonnan számára kitörési, átütési lehetőség nem lenne. Az ember Isten teremtménye, és mint ilyen, addig képes a türelem gyakorlására, míg isteni teremtmetségét hitelesen megélheti. Az alábbi ábrák, tehát az C.a.1. ábra az én és te közötti adás és elfogadás tényeit szemlélteti, míg az C.a.2. ábra az egyén lelki háztartásának a gondozási kérdéseit veti fel.

C.a.1. ábra

C.a.2. ábra

III.2. A türelem pszichológiai megközelítése

A türelmes magatartásforma kialakulását a pszichológia az ősbizalommal hozza összefüggésbe. Az élvezetek késleltetése és a kilátásba helyezett és elnyert vagy elmaradt jutalom mind hozzájárulnak a türelem belső lelki dinamikájának kialakulásához. A pszichológiai szakkönyvek 3-5 éves kor közé teszik azt az életidőt, amikor kialakul a türelmes viszonyulás mikéntsége a gyermekben, mint ami meghatározza a késői viszonyulását is. Ez gyermekkorban elsősorban a kivárá türelemre mint a nehézségek ilyenszerű elhordozására vonatkozik. A türelemnek mint emberi magatartásformának a „magja” az ősbizalom. Az ősbizalom és nehézségek között van az „átmeneti tárgy” mint a türelem forrása. Ezt a forrást az ősbizalom magja élteti, és ez kapcsolatban van a különböző „türelemfajtákkal”. Amennyiben kialakult az ősbizalom a jutalom megtapasztalásával, annyiban erős a türelem viszonyulási formája akár a szenvedések elhordozásával, akár a dolgok kiváráásával kapcsolatosan. Amennyiben ez hiányos kötődés, annyiban a viszonyulási forma és a tapasztalatból származó motiváció is gyengébb. A türelem közömbösségbe való átfordulása az én védekező reakciójának természetes velejárója a csalódások esetében. Amennyiben a türelem gyakorlását jutalom követi annyiban a motiváció is erősebb. Az alábbi C.b.1. ábra az ősbizalmat mint a türelem magját, valamint a különböző türelmi megnyilvánulásoknak az átmeneti tárggyal való kapcsolódását modellelzi:

C.b.1. ábra

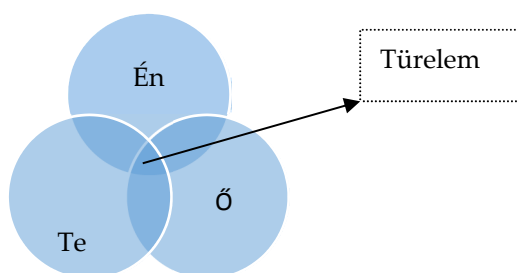

III.3. A türelem rendszerszemléletű megközelítése

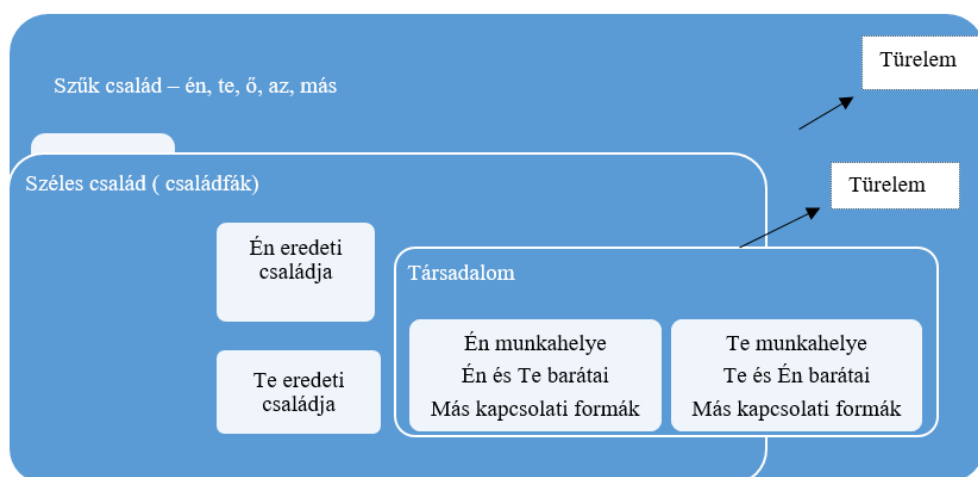
A türelem mint viszonyulási forma az „én” lelki háztartásának gondozásában követhető nyomon, amint ezt az „adok” és „kapok” ábráján szemléltettük. Innen indulnak ki, és ide térnek vissza a türelemnek mint az adásnak és az elfogadásnak a viszonyulási irányai. A türelem fogalmának rendszerszemlélete alapján történő megközelítését az előzőekben két ábrán szemléltetjük. Az első ábra, az „én”, a „te” és az „ő”, majd a „más”, valamint az „az” közötti viszonyulásokra utal. Ez esetben az egyénnek, az „énnek” a szemszögéből szemléljük a kapcsolati kötődést. A második ábra már a csoportok, a közösségen belüli tagok közötti viszonyokra utal. A harmadik szemléleti irány az egyén munkahelyi és számára más fontos kapcsolatok felé mutat. Eltekintünk most a következő lehetőségektől, amikor az ismeretlen közösségek tagjaival való viszonyulások lehetőségei vetődnek fel. Az első esetben a türelem fogalmát a családban vizsgáljuk meg. Az első „rendszer-szemléletű” kérdés, amit feltehetünk a lelkigondozás során: milyen türelem-fogalom jellemzi a segítő adott családot és ezen belül az egyes családtagokat? A választ nem nekünk kell megadnunk, hanem a család maga adja meg, amennyiben hatékony a segítségünk. Második kérdésfelvetésünk: az új családban (a házasságba belépők saját történetüket, saját türelemkonceptiójukat is behozzák) milyen a türelemfogalom? Felmerülhet a kérdés: a családtagok között milyen a hiteles és használható türelem, vagy van-e javasolható türelemmodell? Válaszunk: habár lehetnek közös vonásai a hiteles türelemnek,

mégis az egyes családok közötti türelem formája eltérő, és mást és mást jelent. Meggyőződésünk: a türelem-modell eleve létezik a családban, nekünk lelkigondozóknak pedig az a feladatunk, hogy a családtagokat hozzásegítsük ahhoz, hogy ők maguk erre rátaláljanak. A következő rendszerszemléletű irány az egyének és a családok, valamint a társadalom közötti viszonyulásokra tekint. Ez a munkahelyi, valamint baráti vagy más közösségek közötti kapcsolatokra tekint. Elméleti fejtegetésünket az alábbiakban két ábrán szemléltetjük. Az első C.c.1. ábra a triadikus viszonyokon belüli türelem „helyére” mutat rá, mint ahol erre lehetőség adódik, és mint amire szükség van a különböző személyiséghatárok találkozásakor. A második C.c.2. ábra annak a hármaskeret-szemléletre való példa, ahol a különböző csoportok közötti viszonyulásokban a türelem fogalma közelíthető meg a rendszerszemléletnek a szemléletében. Ez esetben a találkozási vonalak mentén képzelhető el a türelem fogalmának a „terjedelme és tartalma”.

C.c.1. ábra

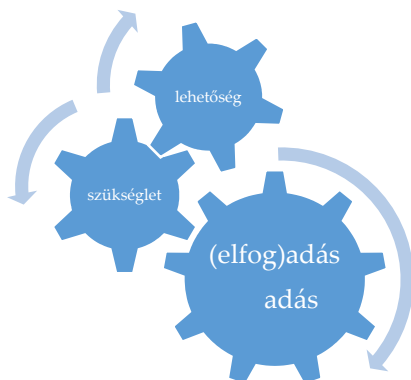
C.c.2. ábra

III.4. A türelem fogalmának megközelítése a kapcsolati erkölcs szemléletében

A kapcsolati erkölcs vagy relacionális etika a Böszörményi-Nagy Iván terápiás módszerének a negyedik kapcsolati valósága vagy dimenziója. Ebben a kapcsolati valóságban történik a tulajdonképpeni gyógyulás. Mit használhat ebből fel maga számára a lelkipogozás? Mit építhet be e relacionális etikai szemlélet a türelem fogalmi megközelítésével? Mielőtt megválaszolnánk a kérdést utaljunk vissza az előző fejezetben leírtakra, ami az ideális emberi viszonyulásokra vonatkozott: azt adni, amire lehetőség van, és azt elfogadni, amire szükség van. A relacionális etika lényege ebben a megállapításban érhető tetten. A cél ennek a méltányos és igazságos emberi viszonyulásnak a megvalósítása. A türelem szempontjából a következő kérdések tehetők fel: milyen türelem gyakorlására van lehetősége az egyénnek, és milyen türelemre van szüksége másoktól? A kettő nem ugyanaz. Egy példa erre: az „én”-nek lehetősége van meghallgatni másokat (ezzel ad és elfogad), de ennek érdekében szüksége van arra, hogy legyen, aki beszéljen hozzá (ezzel elfogad és ad is). Az ember nem tud egy időben hallgatni és beszélni is. A türelem gyakorlása ebben a példában akkor vetődik fel, amikor az „én”-nek, beszélnie vagy más tevékenység végzésére nagyobb szüksége lenne, minthogy meghallgasson valakit, de ennek ellenére ezt cselekszi. Ezzel gyakorolja a türelmet – mint a nehézségnek az elhordozását. A meghallgatás nehézségét hordozza valaki érdekében. Amennyiben a meghallgatásával azt reméli, hogy adott időben és esetben őt is meghallgatják, akkor ez esetben az „adok, hogy adj”-elv szerint cselekszik. Amikor a meghallgatással az „én” saját idejéből ad, azon az alapon, hogy őt is meghallgatták, és ezért tartozik most ezzel a meghallgatással, akkor az „adok, mert nekem is adatott”-elv szerint cselekszik. A második esetben a meghallgatás a relacionális etikai elv alapján történik, amikor a lehetőség belső szükségletté válik (hiszen tartozik a meghallgatással, amit törleszteni kell), amiből ismét új lehetőség származik. A relacionális etika alapján a türelem fogalma ideális esetben eltűnik. Vagyis nincs szükség türelemre ott, ahol a lehetőséggel való élés belső szükségletté válik. A dolgok gyakorlati oldala felől közelítve tehetjük fel a kérdést: van-e egyáltalán ilyen ideális helyzet? Ha lenne is, akkor is történhet a mi példánk esetében meghallgatás során félreértés vagy valami más, ami nehézséget okoz, és ehhez már szükséges a türelem gyakorlása, a beszélgetés menetének a megfelelő irányba való terelése érdekében.

C.d.1 ábra.

IV. Összegzés

Az első fejezetben a lelkigondozás alanyi voltára való rákérdezéssel a megközelítési szempontokat jelöltük ki. A lelkigondozás alanyi volta előtt ennek igei természetét állapítottuk meg. Így vált számunkra fontos szemponttá a párbeszéd és a találkozás mellett a lehetőség és a szükséglet is. Ezek a kulcsszavak az egész dolgozat során végigkísérnek bennünket. A lelkigondozás során a párbeszédnek szintjei vannak, mint amelynek az eszközei a fogalmak, amelyeket a négy kapcsolati valóság kereteiben helyeztünk el. A második fejezetben a türelem fogalmi megközelítésekor a türelem fogalmának széles irodalmára hívtuk fel a figyelmet, majd a türelem kapcsolati jellegére utaltunk. A harmadik fejezetben a türelem fogalmának a négy kapcsolati valóság alapján való megközelítésére kerül sor. A tények alapján való megközelítés két ábrán, a C.a.1. esetében az „én” és „te” vonatkozásait szemlélteti, míg a C.a.2. ábra az „én” belső lelki háztartásának fontosságára mutat rá. A pszichológiai megközelítés következik, amit szintén egy ábra szemléltet. A C.b.1. ábra a türelemnek a magját az „ösbizalomban” jelöli meg. A türelem fogalmi megközelítése – e szemlélet szerint – az ösbizalom mintája alapján történik. Innen indul ki, és ide tér vissza a fogalmi megközelítés az átmeneti tárgy segítségével. A türelemnek, mint szenvedésnek, vagy mint jutalomnak a megtapasztalása, akárcsak mint a kivárásnak és a csalódásnak egyéni válaszaiban érhető tetten. A következő szempont a rendszerszemléletű megközelítés. Itt a C.c.1. és C.c.2. ábrák szemléltetik az én többirányú kapcsolatait és elkötelezettségeit alapján a türelem fogalmának a megközelíthetőségét. Itt az egyén a családon belüli-, majd a házassága utáni új családi kötelékei közötti, és végül a társadalom irányába történő megközelítését kapjuk a

türelem fogalmának. A türelem fogalmi megközelítése a különböző csoportok közötti találkozások és párbeszédok során történik. Végül a türelem fogalmának a kapcsolati erkölcs alapján történő megközelítése a lehetőségek és a szükségletek alapján történik. A meghallgatásnak és a beszédnek a példáját hoztuk fel a türelem fogalmának a relacionális etika alapján történő megközelítésére. Ezt a *C.d.I. ábrán* szemléltettük, a lehetőségek és a szükségletek egymásba irányuló fogaskerekei képeznek szemléltetésével az adás és az elfogadás egymásba kapcsolódását, ahol az „(elfog)adás” arra vonatkozik, ami maga is egyfajta lehetőségteremtés, vagyis egyfajta adás annak, aki adni tud vagy akar.

V. Utószó

A dolgozat címében megjelenő „néhány” fogalom arra utal, hogy a lelkipozózi szemponatoknak csupán egy pár irányát sikerül körvonalazni. Ezek a szemponatok az előbb említett I., II., valamint a III. fejezetek alapján közelítenek a türelem fogalmához. Tudatában vagyunk annak, hogy a dolgozataból több más szempona is elmaradt. Egy ilyen hiányzó szempona például a különböző lelkipozózi helyzeteken és eseteken belüli fogalmi megközelítések lehetőségeire való ráfigyelés. Gondolunk itt a gyászolók lelkipozózására,¹⁹ valamint a különböző személyiségtípusok²⁰ esetében a türelem fogalmi megközelítések eltéréseire is. Jelen dolgozat keretei nem adtak lehetőséget továbbá a türelem fogalmának az lelkipozózás, valamint egyháztörténetében megjelent példaira való kitérésre, valamint a *Szentírás* szövegei és előfordulási helyeinek vizsgálata alapján történő megközelítésre sem. Ezek a felsorolt szemponatok mintegy utalások arra nézve, hogy nem lehet figyelem nélkül hagyni a türelem fogalmi megközelítésének a kérdésselvetésénél e szemponatokat, és arra nézve is, hogy e felsorolt szemponatok sem kerülhetik el a figyelmünket, amikor a lelkipozózi szemponatokra gondoltunk e fogalmi megközelítésben. Ugyanakkor a felsorolt szemponatok sem merítik ki azt a zárt egységet vagy teljességet, ami a megközelítési szemponatokat jelentené. A dolgozat elsősorban a bizalomalapú lelkipozózás szerint és ennek is az említett négy dimenziója alapján közelít a türelem fogalmához, felvállalva ennek a tévedéseinek a kockázati tényezőit is. Meggyőződésünk, hogy kockázatvállalás nélkül nincs lehetőség, és ahol ez megvan, ott bizalomnak is lennie kell.

Madách Imre türelemre utaló szavaival zárom ez írást, amint ezt Ádám szájába adja a Luciferrel való párbeszéd során, ami után egy Szentírás vers következik majd:

¹⁹ BODÓ Sádra: *Gyászidőben*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2013.

²⁰ Ole HALLESBY: *Személyiségtípusok*, Harmat, Budapest, 2002.

„Könnyű neked beszélni a türelemről,
Előtted egy öröklét van kitárva,
De én az élet fájából nem ettem,
Arasznyi lét, mi sietésre int.”

„Erősödjetez meg minden erővel az ő dicsőségének nagysága szerint a teljes állhatatos-
ságra és az örömmel viselt hosszútúrésre.” (1Köl 1,11)

Felhasznált irodalom

- BALINT, Peter: *Respecting Toleration*, Oxford, 2017.
- BALOYANNIS, Stavros I.: *Psihologie pastorală*, Iasi, 2015.
- BODÓ Sára: *Gyászidőben*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2013.
- BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván – KRASNER, Barbara R.: *Kapcsolatok kiegyensúlyozásának di-
alógusa*, Budapest, 2001.
- BUBER, Martin: *Én és Te*, Budapest, 1991.
- CARDINAL RAITZINGER, Joseph: *Truth and Tolerance*, San Francisco, 2004.
- CARSON, D. A.: *The Intolerance of Tolerance*, Cambridge, 2012.
- DEES, Richard H.: *Trust and Toleration*, London, 2014.
- DUCOMMUN-NAGY, Catherine: *Lojalitás erő, mely gúzsba köt vagy felszabadít*, Kolozsvár,
2014.
- ERLEWINE, Robert: *Monotheism and Tolerance*. Indiana Press University, 2012.
- FLASKAY Gábor: *Függőség, tárgykapcsolat, viszontáttétel*, Budapest, 1994.
- FORST, Rainer: *Toleration in Conflict*, Cambridge, 2016.
- FRIEDMAN, Edwin H.: *Nemzedékről nemzedékre*, Kolozsvár, 2008.
- GALEOTTI, Anna Elisabetta: *Toleration as Recogniton*, Cambridge, 2002.
- HALLESBY, Ole: *Személyiségtípusok*, Harmat, Budapest, 2002.
- HAMILTON, Gregory N.: *Tárgykapcsolat-elmélet a gyakorlatban*, Budapest, 1996.
- HORVÁTH György: *A tartalmas gondolkodás*, Budapest, 1984.
- HURTON, Jhon – MENDUS, Susan: *Aspects of Toleration*, New York, 1985.
- KAMEN, Henry: *The Rise of Toleration*, World University Library, 1967.
- KING, Preston: *Toleration*, London, 1998.

- KISS Gábor: *A felelősség motivációja*, in: <http://reformatus.hu/mutat/a-felelosseg-motivacioja/> (utolsó megtekintés dátuma: 2018. 03. 14.)
- KISS Jenő – MEULINK-KORF, Hanneke – MELZER, Annete: *Megmászhatatlan jogigény. Betekintés a kontextuális lelkipozícióba és segítségbe*, Kolozsvár, 2013.
- MENDUS, Susan – EDWARDS, David: *On Toleration*, Oxford, 1987.
- MEULINK-KORF, Hanneke – VAN RHIJN, Aat: *A harmadik – akivel nem számoltak*, Kolozsvár, 2009.
- MICHELSEN, May – Wim VAN MULLINGEN: *Összetartozásban a kontextuális segítségről*, Kolozsvár, 2010.
- MORENO-RIANO, Cerson: *Tolerance in the Twenty-First Century*, Lexington Books, 2006.
- NÉMETH Dávid: *Isten munkája és az ember lehetőségei a lelkipozícióban*, Budapest, 1993.
- NICOLESCU, Costin (pref.): *Zeul toleranței și descreeștinarea creștinismului*, București, 2009.
- PETHŐ Bertalan: *Pszichiátria és emberkép*, Budapest, 1986.
- SÁNDOR Szilárd: *Normatív és etikai szemléletek (A szentség szabadsága, avagy a szabadság szentsége)*, in: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*, 59/1–2, 2014. 99–118.
- STANTON, Graham N. – STROUSMA, Guy G.: *Tolerance and Intolerance in Early Judaism and Christianity*, Cambridge, 1998.
- SZÉKELY Ilona: *Tárgykapcsolat-elmélet a családterápiában*, Budapest, 2003.
- VAN HEUSEN, Amy – VAN DEN EERENBEEMT, Else-Marie: *A változó egyensúly. Böszörményi-Nagy Iván egyéni és családterápiás elmélete és módszere*, Budapest, 2001.
- VERGOTE, Antonie: *Valláslélektan*, Budapest, 2001.
- VOIGHT Vilmos: *A vallási élmény története*, Budapest, 2004.
- VON THUN, Friedmann Schulz: *A kommunikáció zavarai és feloldásuk. Általános kommunikációs pszichológia*, Budapest, 2012.
- WALTZER, Michael: *On Toleration*, London, 1997.
- WARTOFSKY, Marx W.: *A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai. Bevezetés a tudományfilozófiába*, Budapest, 1977.